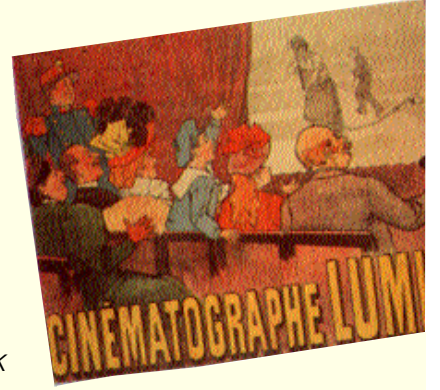

Beyaz Perdenin İlk Günleri

Hareketli görüntüler, sanat ya da reklam değerlerinin keşfedilmesinden çok daha önce bilimsel açıdan geliştirilmiştir.

Özellikle de görüntünün perdeye yansıtılması ve hareketin yakalanarak verilmesinin ardında ünlü adlar vardır. Perdeye ilk düşen görüntüler, ışık-gölge yardımıyla yapılan gösterilerde Karagöz vari görüntüler olmuştur. 16. yüzyılda Camera Obscura'nın bulunması, görüntü yakalama ve gösterme konusunda kamera ve projektörün çıkış noktasıdır.

GÖRÜNTÜ gösterme konusunda, bizim bildiğimiz anlamda ilk sinema gösterisinde de kullanılan "büyülü fener" bu alanda önemli bir aşamadır. Hollandalı bir bilim adamı olan Christiaan Huygens'in bilimsel içerikli bazı görüntüleri yansıtmak amacıyla kullandığı bu aygıt, arkasındaki bir münden aldığı ışığı mercekten perdeye gönderiyordu. Böylece mumla mercek arasına konan saydam yüzeyler üzerindeki çizimleri, büyütülmüş bir biçimde görmek mümkün oluyordu. Gaz ışığının daha parlak olması ve fazladan mercekler sayesinde görüntüler kısılıp açılıbiliyordu. Böylece büyülü fenerler 19. yüzyılda bir eğlence aracı olarak kullanılmaya başlandı. Gösterimlerde anlatıcı, bir öykü anlatıyor ve bunu görüntülerle süslüyordu.

Hareketli görüntünün gelişimini sağlayan ilk adım ise, 1765 yılında Chevalier d'Arcy'le atılıyordu. Bu ki-

Zeotrope örneklerinden biri. Halk bu aygıtlardan o kadar çok etkilenmişti ki onlara fan - tastikten gelen Fantascopie adını vermişti.

Büyülü fenerin ilk örneklerinden biri

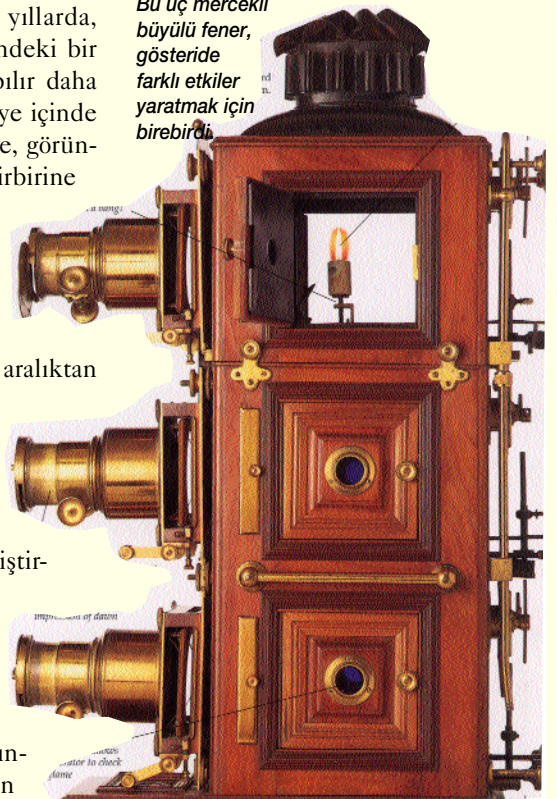
şi, bir tele bağlanmış yanan bir kömürün, daire şeklinde döndürüldüğünde, karanlıkta bu hareketinin parlak kırmızı bir daire şeklinde görüldüğünü gösterdi. 1824'te Peter Mark Roget adlı bir bilgin, "Hareketli Nesnelere Görüntünün Kalıcılığı" adlı bir makale yayımladı. Makalenin özü, insan gözünün, gördüğü bir görüntüyü, görüntünün var olduğu andan sonra bir süre daha görmesi üzerine dayanıyordu. O yıllarda, eğer bir saniye içindeki bir hareketin, 16 ayrı resmi yapılırsa daha sonra da bu resimler bir saniye içinde başarılı bir şekilde gösterilirse, görüntünün kalıcılığının onları birbirine bağlayarak sürekli hareket eder halde gösterdiği bulundu. Elektrikli motoru bulunmasıyla tanınan Michael Faraday da dönen bir disk üzerine çizilmiş şekillerin bir aralıktan kesintili olarak bakıldığında durmuş olarak görüldüğünü belirtmişti. Bu bilgilerden yola çıkan birçok bilim adamı bu kuralları uygulayabilecekleri birçok aygıt geliştirmeye yöneldi.

Bu aygıtlardan biri Amerika ve Avrupa'da elle çizilen resimleri canlandırıyor. Buna çizgi filmin ilk örneği denilebilir. Halk tarafından büyük ilgiyle karşılanan

bu buluş orta sınıfın eğlencesi haline geliyordu. Bir silindir içine yerleştirilen benzer tipte görüntülerin bulunduğu bu aygıt Zeotrop ismi verilmişti. Silindir döndürülür ve üzerindeki aralıktan bakıldığında resimlerin hareketli bir resme dönüştüğü görülürdü.

Fransız Charles Émile Reynaud'un buluşu olan Praxinoscope daha incelikli bir aygıttı. Bu, dönen silindirin merkezinde aynaların olduğu ve silindirin duvarındaki dönen görüntüleri yansıtan bir düzenektir. Üstte bulu-

Bu üç mercekli büyülü fener, gösteride farklı etkiler yaratmak için birebirdir.

nan bir lamba ışık sağlar ve görüntülerin bulunduğu silindir döndürülerek hareket başlardı. Yine aynı düzenekleri sayesinde kimi zaman hareket eden görüntünün arkasına bir arka plan resmi de konabiliyordu.

Aynı yıllarda, İngiltere’de William Henry Fox Talbot ve Fransa’da Louis Daguerre fotoğraf üzerine çalışıyorlardı. 1839’da fotoğraflama ve baskı süreci iyice gelişmiş ve pratik bir hale dönüşmüştü. Fotoğrafın bu gelişimlerden geçmesi 1852 yılında görüntü makinelerindeki resimlerin yerini fotoğrafların almasına sebep oldu.

1861 yılında Coleman Sellers adlı bir Amerikan mucit Kinematoscope adlı bir makinenin patentini aldı. Bu makine bir çark üzerine yerleştirilmiş fotoğraf serisini harekete geçiriyordu. Kinematoscope fotoğrafları kabaca perdeye yansıtıran izleyiciler pozlanarak çekilmiş görüntüleri arka arkaya izleyebildiler.

Fotoğraf kalitesindeki gelişmeler artıkça, hareketin pozlanmış halini çekmek yerine hareketin kendisini çekmek olanağı ortaya çıktı. Hayatını hareket üzerinde çalışmaya adanmış bir fotoğrafçı olan Eadweard Muybridge, Zoopraxiscope adlı bir aygıt geliştirdi. Yukarıda anlatılan Zeotrope’a benzer silindir bir düzenekle çalışan bu aygıt hayvan hareketlerini gösteriyordu. 1877 yılında Muybridge hayvan hareketini göstermek için, kullandığı düzeneğe, çekmiş olduğu fotoğrafları koydu. Koşan bir atın hareket döngüsünü 24 ayrı makineyle yakalayan Muybridge’in bu çabası bir dakikadan biraz daha az süren ilk belgesel niteliğinde bir film benzerini doğurdu.

Muybridge’in çalışmaları, hayvan hareketleri üzerinde çalışan kişilere büyük ilham vermişti. Kuşların uçuşu üzerinde çalışmalar yapan Étienne Jules Marey, Muybridge’den kendisi için kuşları görüntülemesini istedi. Ancak Muybridge’in fotoğraf makinesi büyük nesnelere çekmek için tasarlandığı için bu denemeler başarılı olmadı. Marey bu isteğini yerine getirmek amacıyla yeni bir fotoğraf makinesi tasarlamaya başladı. Ortaya çıkan sonuç, ilk hareketli görüntü kamerası olan, belli bir diyafram açıklığında tek bir görüntü şeridi geçiren Chronophotographe

Marey'in ateşli bir silaha benzeyen Chronophotographe'ı.

adlı taşınabilir bir makineydi. Bir tüfek/tabanca karışımına benzeyen bu makine, mermi atmak yerine film şeridini döndürüyor ve hareketleri ard arda çekebiliyordu. Tetik yerine kullanılan deklanşör sayesinde saniyenin 1/720’si kadar hızla çekim yapabilen Chronophotographe, bir saniyelik bir kuş uçuşunun 12 ayrı görüntüsünü yakalayabiliyordu. Bu sayede bir kuşun hareketlerini film şeklinde gösterecek keskin görüntüler elde edildi. Ancak görüntü

Reynaud'un Paraxinoscope'u silindir içindeki görüntüleri ayna yardımıyla arkadaki sahneye yansıtıyordu. Bu sahnedeki fon yansıtılan görüntüye göre de değiştirilebiliyordu.

şeridi kolayca buruşan ve yırtılan yağlı kâğıttan yapılmış olan bu filmler gösterim de başarılı değildi.

1890’lı yıllara kadar bilim adamlarının sinemafotografiden çok fotoğrafla ilgilendikleri söylenebilir. 1889 yılında Hannibal Goodwin ve George Eastman dayanıklı bir selüloid üzerine konulmuş yüksek hız emülsiyonlu şeritler geliştirdi. Onların bu buluşu hareketli görüntü üzerinde yapılacak olan deneysel çalışmaların önünü açacaktı.

Thomas Alva Edison’un Black Maria adlı katranlı kağıdı bulmasıyla başka yenilikler yoldaydı. Ancak bu buluşa kadar, Edison’un hareketli görüntüler konusunda öncü kişilerle gö-

rüştüğü biliniyor. 1888’de Muybridge’le tanışan Edison, Muybridge’in hareketli görüntülerine kendi

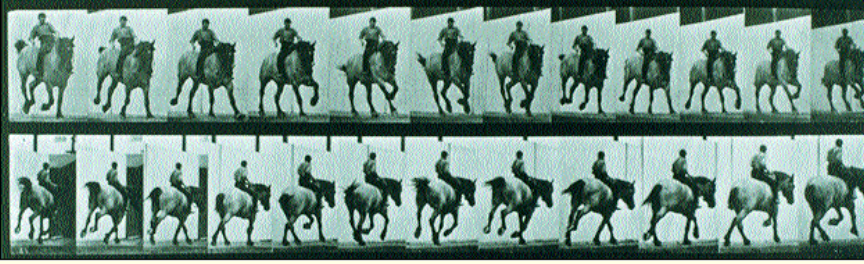
buluşu olan fonografla senkronize edilmiş ses ekleme teklifini getirdi. Muybridge geniş izleyici kitlesinin sesleri duymakta zorlanacağını ileri sürerek bu teklifi geri çevirdi. Bu geri çevrilmenin Edison’u düş kırıklığına uğratmak yerine kamçılattığı söylenebilir. Hatta Edison’un, bu tanışmadan sonra kendi hareketli görüntü makinesini tasarlamaya giriştiği söylenir. Edison’un tasarımı onun fonografa kullandığı mantığa dayanıyordu. Bir kamera içine yerleştirilen ışığa duyarlı maddeyle kaplanmış silindir, her görüntü çekildikten sonra bir başka görüntünün çekilmesi için hafifçe döndürülüyordu. Daha sonra yıkanan bu kaba film çekim için kullanılan benzer bir düzeneğe yerleştirilerek döndürülüyor ve tek bir açıklıktan bakıldığında görüntüler hareket eder hale geliyordu.

1889 yılında Marey ve Reynaud’yla tanışan Edison, bu silindir fikrini bir yana bırakarak kendi buluşu olan Black Maria’yla çalışmalar yapmaya başladı. Güçlü bir güneş ışığına gereksinim duyan bu kayıt için güneşin sürekli üstte olacağı bir hareketli stüdyo hazırlandı. Çekimler, tekerlekli olan bu stüdyoda sürekli güneşi izleyerek yapıldı. New Jersey’deki laboratuvarlarda yapılan bu buluş, Edison’un hareketli görüntü çalışmalarını da sürdürmesiyle ilk film stüdyosu haline

İçine para atılarak film izlenen Kinetoscope - pe'lar yukarıdaki aygıtta benziyordu. Buradaki örneğin adıyla üstünde de yazdığı gibi Mutoscope. Kısacası yine bir film kutusu.

En üstte Muybridge'in bir atın hareketleri üzerine yaptığı çalışması var. Altında ise bu çalışmadan bir örnek.

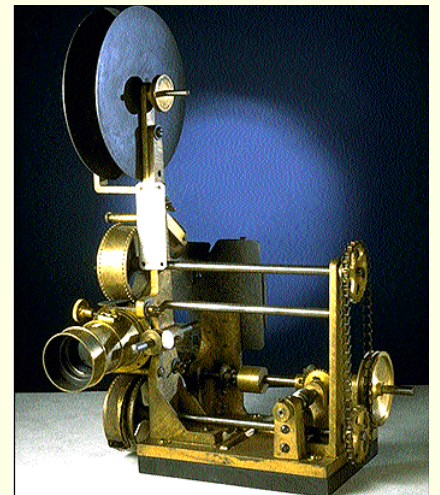
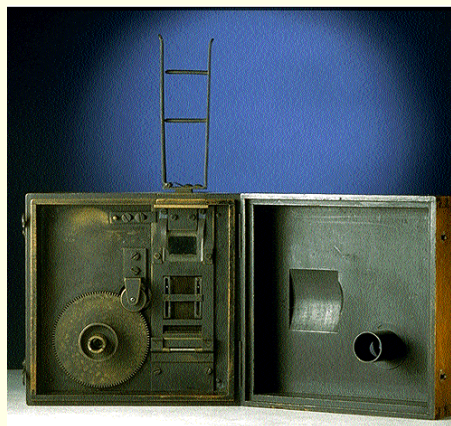
geldi. Black Maria'yla 2000'den fazla film çekildi. Ama kağıdın yırtılması Edison'u başka bir malzeme aramaya yöneltti. Edison bu aşamada Eastman'ın geliştirmiş olduğu filmleri kameralarında kullanmaya başladı. 69,4 mm olan bu filmler incelendikten sonra Eastman laboratuvarlarına bu filmin yarı boyu olan 34,7 mm'lik filmler ısmarlandı. Bunun sonucunda tek kişinin filmler izleyebildiği Kinetoscope adlı film kutuları ortaya çıktı. Kinetoscope makinesi her ne kadar Edison'un buluşu olarak bilinse de, aygıtın geliştirilmesindeki birçok aşamayı yardımcıları William K. L. Dickson yapmıştır. Dickson, bugün de kullanılan kameraların içinden filmin geçmesini sağlayan dişli çarkı geliştirmiştir. Edison laboratuvarları 1889 yılında ilk kaba sesli fil-

mi bile gerçekleştirmiştir. 1891 yılında patenti Edison tarafından alınan Kinetoscope 15 metrelik bir filmi döngü halinde bir vizörden gösteriyordu. 1894'te, içine bozuk para atılarak elle çalıştırılan makineler Amerika'nın her yerinde ortaya çıkmaya başladı. Bu yılın sonunda bu makineler Londra, Paris, Berlin gibi büyük şehirlerde de görülmeye başlandı.

Marey ve Edison, Muybridge'den etkilenerek sürdürdükleri çalışmalar sayesinde bir hayli yol katederek bu alana yenilikler getirmişlerdi. Kendi çalışmaları üzerine çalışan Reynaud ise bambaşka bir yenilikle ortaya çıkacaktı. Kendi buluşu olan Paraxinoscope üzerinde çalışmalarını sürdüren Reynaud'nun yeni Paraxinoscope'u iki yansıtıcı kullanıyordu. Bunlardan

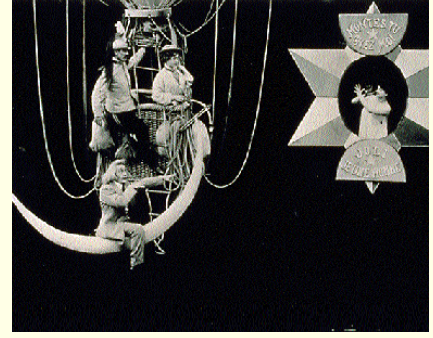
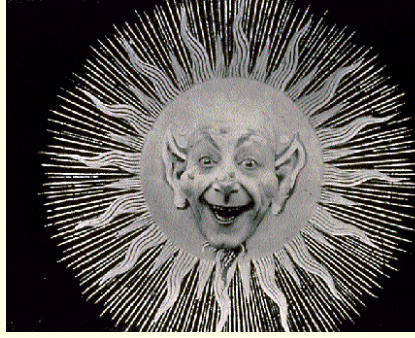
biri perdeye sabit bir arka plan yansıtırken diğeri elle çizilmiş, hareketin çeşitli aşamalarındaki karakterleri, hareket eder bir halde bu arka planın üstüne yansıtıyordu. Bu çizimler bir silindir içinde dönerek ayna yardımıyla bir mercekten geçiyor ve buradan da başka büyük bir ayna sayesinde perdeye aktarılıyordu. 1 metre çapındaki bu silindir sayesinde ilk çizgi film gösterimi gerçekleşmiş oluyordu. 1892 yılında Theatre Optique'de yapılan bu gösterimde izleyiciler arasında sinemanın mucitleri olarak bilinen Lumière kardeşlerden Louis Lumière'de bulunuyordu.

Lumière'lerin 1895 yılında yaptıkları gösteri sinemanın başlangıcı olarak alınır. Lumière adı Fransızca'da ışık anlamına gelmektedir. Lumière kardeşler yukarıda anlatılan bütün gelişmeleri inceleyip izleyerek bu yöntemleri bir araya getirip Cinématographe adlı aygıtı geliştirdi. Bu aygıt, bütün bu süreç içerisinde geliştirilmiş diğer aygıt ve araçlardan, hareketin doğrudan perdeye düşürülmesini ve birçok kişinin izleyebilmesini sağlamak açısından farklıydı. Böylece bizim bildiğimiz anlamda ilk sinema gösterimi gerçekleştirilebiliyordu. Aslında her şey Cinématographe Lumière adlı bir afişi gören insanların 14 Boulevard des Capucines'deki Grand Café'ye doluşmasıyla başladı. Gösteriyi izlemek için 1 frank ödeyip bodrum katındaki Salon Indien'e inip koltuklara gömülen izleyiciler belki de yine sıkıcı bir büyümlü fener gösterimlerinden birine geldiklerini düşünüyorlar. Sonra ışıklar söndü ve iki boyutlu beyaz perde, insan hareketlerini gösteren bambaşka bir boyuta dönüştü. Bu gösteri yepy-

Lumière'lerin geliştirdiği Cinématographe'in ön, arka ve iç yapısını görüyoruz. Aslında gördüğümüz aygıt dünyanın ilk sinema makinesi.

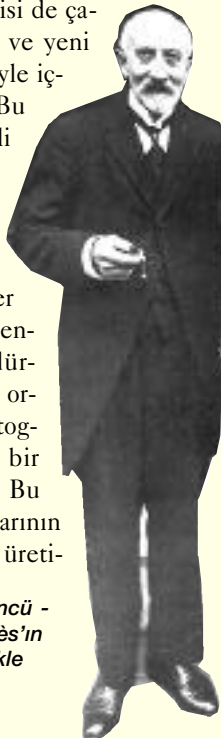

Méliès'in fantastik sinemasından bazı kareler. İlk iki kare Aya Yolculuk filminden. Üçüncüsü ise Balonla Yolculuk'tan.

ni bir sanatın başlangıcı oldu.

28 Aralık 1895 tarihinde yaptıkları ilk gösteride, hareketin kendisini; kıyıya vuran dalgaları, fabrikadan çıkan işçilerin dağılmasını ve bahçesini sula-yan bir adamı gösteren filmler sundular. Hatta Louis ve Auguste Lumi-ère'in en etkileyici filmlerinden biri, giderek seyircilere doğru yaklaşan bir lokomotifin gösterimi oldu. Lumi-ère'in babası Antoine bu ilk gösterime sihirbaz Georges Méliès'i, Folies-Bergères ve Wax Museum'ün yöneticilerini çağırırdı. Işıklar yandıktan sonra bu üçlü kendi Cinématographe'lerini almak için Antoine'a başvurdu ama hepsi de geri çevrildi. Aslında Lumi-ère'lerin bu kadar başarılı olmalarının ve sinemanın bu şekliyle kabul edilmesinin ardında toplumun ilgisi dışın-da başka noktalar vardır. Hayatını bir fotoğrafçı olarak sürdüren baba Antoine daha sonra fotoğraf malzemeleri üretmeye başlamıştı. Çok küçük yaşta babalarının yanında çalışan Lumi-ère kardeşlerin ikisi de çalışmaya tutkundular ve yeni gelişen bu teknolojiyle iç- li dışlı büyüdüler. Bu sayede Louis sürekli yenilikler üretiyordu. Yüksek hızlı bir film üretmek ama- tör fotoğrafçılar pa- zarını ele geçirmişler ve aile bu sayede zen- gin olmuştu. Sürdür- dükleri çalışmalarla or- taya çıkan Cinématog- raphe'lerini büyük bir özenle korudular. Bu teknolojiyi saklamalarının yanında filmlerinin üreti-

Fantastik sinemanın öncü - lerinden Georges Méliès'in filmleri bugün bile zevkle izlenebilir.

mi ve dağıtımını üzerinde tüm hakları ve korumaları kontrol altında tuttular. Hatta dış ülkelerde film çekmek için gönderilen kişilere aygıtlarını bir an olsun bile gözlerinin önünden ayırmaları sıkıca tembihlenmişti.

Sinema böylece beyaz ekran- daki gösterilerine belgesel- lerle başlamış oldu. Farklı ülkeler farklı yaşamlar ekrana yansıtılıyordu. 1896'da George Méliès adlı bir Fransız sihirbaz filmlerin gerçek hayatı yakalamasının yanında onu yorumlayabileceği- ni de ortaya koydu. 1899 yılında Méliès Alfred Dreyfus adlı bir Fransız as- kerinin 10 bölümlük duruş- masını düzenleyerek çekti. 1900'de ise 20 sahneden oluşan Cinderella filmi ortaya çıktı. Méliès'in en önemli yaratıları rüyalar alemine yaptığı yolculuklarla oluştu. Ay'a Yolculuk (1902) adlı filmde ka- merayla yaptığı numaralar filmi fantastik bir yolculuğa dönüştürdü. Méliès, kamerayı çekim ortasında durdurup sahnede değişiklikler yaparak filmde bazı şeylerin kaybolup yeniden orta- ya çıkmasını sağlayabildiğini gösterdi. Aynı şekilde filmi geri sarıp tekrar çekim yaparak üstüste çekim yapabi- leceğini böylece farklı görüntüler el- de edebildiğini farketti. Sahnede bir- den ortaya çıkıp kaybolan kişiler, ay- nı sahnede aynı kişinin birden çok görülmesi izleyicileri çok etkiledi ve Méliès'in filmleri pek çok yerde gös- terilmeye başlandı. O zamanlar sihir olarak karşılanan bu etkiler, aslında emeklemeye başlamış bir sanatın ilk teknik ve stilini oluşturuyordu.

Lumière'lerin belgesel filmleri ve Méliès'in teatral fantazileri, birçok ki- ši tarafından kurgu filmin babası ola-

rak kabul edilen Edwin S. Porter'ın gerçekçi kurgulamasını oluşturdu. 1903'teki 8 dakikalık Büyük Tren Soy- gunu, farklı yerlerde ve farklı zaman- lardaki çekimlerin arka arkaya gelme- siyle ortaya çıkan sahnelerin bütüncül bir anlatım içinde sunulması ve

bir şüphenin giderek büyü- mesi gibi yenilikler hare- ketli görüntünün geliş- mesinde önemli etkiler- de bulundu. Porter bü- tün bu yenilikleri film yaratmadaki en temel teknik olan düzenleme (edit) yani filmi kesme biçimiyle gerçekleştirdi. Film düzenleme, seyirci- nin aklını beceriyle yön- lendirmek, duygularıyla oy- namak, belli bir bakış açı- sı yaratmak ve sağlamak

amacıyla, farklı şeritlerin birleştirile- rek sonuçta tek bir şerit olarak oynatıl- ması ve filmin oluşturulmasıdır.

Büyük Tren Soygunu çok başarılı oldu ve onun yarattığı etki sinemanın popüler bir sanat haline dönüşmesini neden oldu. Bu tarihlerde nickelode- on adlı küçük sinema salonları Ameri- ka'nın her yerinde açılmaya başlandı ve daha sonra şimdiki sinema salonları ortaya çıktı. Başlangıcı bu süreçlerle tamamlanan sinema kısa bir sürede büyük bir endüstriye dönüştü. Film üreticileri, makine üreticileri, film ya- pımcıları, stüdyolar ortaya çıktı. Bü- yük bir sermayeyi içinde döndüren bu endüstri, filmlerini önce seslendirdi, sonra da renklendirdi. Ortaya çıkan ürünse pek çok gecemizi geçirdiğimiz bir alışkanlığa dönüştü.

Özgür Tek

Kaynaklar
<http://www.moderntimes.com/palace/noir.htm>
<http://www.millsaps.edu/~chadec/cinehist.htm>
<http://www.eastman.org/travex/melies/>
<http://ac.acusd.edu/History/classes/media/movies.html>
<http://cinemedia.net/NL/Asilent.html>
<http://www.cinemedia.com.au>